

המלחמה באוקראינה - קושי לעצב "משחק סיום"

אודי דקל | 13 במארס, 2022 | גיליון 1570

הטרגדיה האנושית המתרחשת באוקראינה כואבת ועדיין לא גובש המנגנון לסיום המלחמה. ארצות הברית וברית נאט"ו הציבו לעצמן יעד - גביית הפסד כבד מרוסיה כדי להרתיע את פוטין מתוקפנות עתידית, ובד בבד ניהול העימות בתבונה כדי לבלום את אפשרות הגלישה למלחמת עולם שלישית. לנוכח ההסלמה בלחימה, על ארצות הברית ובעלות בריתה לבחון את ההשלכות של התמשכותה עקב הצטברות הפגיעה באזרחי אוקראינה וגם על שום הסיכון שהמלחמה תתרחב ותגלוש מעבר לגבולות אוקראינה, ואף לממד בלתי-קונבנציונאלי. על בסיס הבנה כי התמשכות המלחמה מגבירה את סיכוני ההסלמה למדרגות שאף צד לא חפץ בהן, ארצות הברית תיזדרש לזהות את נקודת ההיפוך העלולה להביא להרחבת זירת המלחמה ולהקדים אותה באמצעות הסכמה להתדיין עם פוטין ואף לגלות גמישות, בעיקר בהתחייבות להימנע מצירוף מדינות נוספות הגובלות עם רוסיה לברית נאט"ו.

נשיא רוסיה ולדמיר פוטין החליט לתקוף צבאית נגד אוקראינה כאשר התברר לו כי אין לו מנופים פוליטיים שיחוללו שינוי משטר בה, וגם שמדינות המערב, שבהובלת ארצות הברית, דחו את כל תביעותיו בדבר חלוקת ההשפעה במזרח אירופה והגבלת פריסת כוחות ויכולות נאט"ו במרחב.

ארצות הברית והמדינות החברות בנאט"ו שגו בהבנת התוצאות האפשריות של המאמצים לסדוק את חגורת ההגנה העוטפת את רוסיה - מדינות ברית המועצות לשעבר - כדי לקבע את המצב של רוסיה מוקטנת, חלשה ופגיעה. פוטין פירש את פעילויותיהן כחתרנות והתנשאות כלפי רוסיה, כביטוי לרצון למנוע ממנה את מעמדה ההיסטורי המעצמתי. על בסיס הערכת חסר את נכונות ונחישות המערב להתייצב מולו, ובשל עדויות להיחלשותה של ארצות הברית כמנהיגת העולם החופשי, החליט פוטין שזו העת לפעול. לאחר 18 ימי מלחמה ניתן לזהות נקודות כשל בהערכתו של נשיא רוסיה את התוצאות וגם את ההשלכות הבלתי-מוכוונות של החלטתו לפלוש לאוקראינה.

מעגל ההתייעצות של הנשיא פוטין מצומצם ביותר. הוא כולל את שר ההגנה סרגיי שויגו, ראש המטה הכללי ולרי גרסימוב וראש שירות הביון הנגדי סרגיי נארישקין. בתהליך קבלת ההחלטות לא משתתפים אלו המתנגדים למדיניותו ולדרכו. עובדה זו מסבירה, לפחות חלקית, את תפיסת המציאות השגויה של הנשיא פוטין וגם את בחירת דרך הפעולה הצבאית: גורמי המודיעין הרוסיים המעיטו בהערכת יכולות הצבא האוקראיני ולא שיערו את נחישותו וגם את התגייסות

הציבור האוקראיני למאבק המזויין נגד הפלישה ולתמיכה בו; מפקדי הצבא הרוסי טיפחו את תחושת העוצמה של פוטין ואת יכולתו להשיג ניצחון מהיר עם מחירים סבירים בלבד; פוטין אימץ את התרחיש האופטימי של מלחמה קצרה, אך בלי לבחון את האפשרות של התפתחות מלחמה ארוכה, עקובה מדם ויקרה, ואת הסיכון שתסתיים בכישלון צבאי; מקבלי ההחלטות במוסקבה הופתעו מהיקף תגובת המערב, מהתלכדות ברית נאט"ו במטרה לבודד את רוסיה ולתבוע ממנה מחיר גבוה במיוחד. פוטין ומקורביו העריכו אמנם כי המערב יעדיף להפעיל סנקציות כלכליות נגד רוסיה, אך הופתעו מהיקף הסנקציות - שיא של כ-5,000 סעיפים - בלויית יישום נחוש ומהיר. בנוסף, הבינו מדינות נאט"ו שעליהן להגדיל את ההשקעה בביטחון, וגובר הלחץ שמפעילה ארצות הברית על בעלות בריתה באירופה להפסיק לרכוש נפט מרוסיה, לבטח בטווחי הזמן הבנוני והארוך.

עימות בשתי רמות

העימות באוקראינה מתנהל בפועל בשתי רמות: האחת היא הרמה הדו-צדדית - מלחמה בין רוסיה לאוקראינה על כפיית השפעה רוסית בשכנתה ממערב. השנייה היא הרמה האזורית והעולמית, בין ארצות הברית ומדינות ברית נאט"ו לבין רוסיה, שבמסגרתה מתחולל עימות על מרחבי השפעה באירופה וכללי המשחק במערכת הבינלאומית. פוטין מצידו חותר להרחיב את מרחב השפעתה של רוסיה למדינות מזרח אירופה ולבלום את התפשטות נאט"ו מזרחה. לעומתו, ארצות הברית מצידה נאבקת על מעמדה העולמי ועל ביטחון בעלות בריתה, תוך חשש מהשלכות העימות עם רוסיה להחרפת התחרות הבין-מעצמתית, ובעיקר בזו שבינה לבין סין.

מדינות ברית נאט"ו חוששות ונמנעות מהתערבות צבאית לצד הכוחות האוקראינים, מחשש ללחימה ישירה מול הצבא הרוסי. אמנם במערב נשמעו קריאות להתערבות צבאית בלחימה, למשל הטלת אזור לטיסה בשמי אוקראינה. אלא שאכיפת אזור אסור לטיסה תחייב מטוסי קרב של ארצות הברית ונאט"ו לסייר מעל שטח אוקראינה ולהפיל מטוסים ומסוקים רוסיים שיפרו את האיסור. המשמעות תהיה אז שארצות הברית ורוסיה יילחמו זו בזו, ובכל מקרה עבור הישג אופרטיבי מוגבל שכן לרוסיה יכולות לתקוף ערים באוקראינה בטילי קרקע-קרקע במקום במטוסים. רעיון נוסף שעלה הוא כינון אזור הומניטארי בטוח במערב אוקראינה, בשטחים שעדיין לא נכבשו על ידי הכוחות הרוסיים. הכוונה היא לסמן טריטוריה בטוחה לעקורים אוקראיניים, שתוגן על ידי כוחות נאט"ו, בחסות מטריה מדינית של האו"ם, וגם תמנע את המשך התקדמותו של צבא רוסיה מערבה. משמעותו של צעד זה תהיה הכרה בפיצול אוקראינה לחלק שבשליטת רוסיה ולחלק מערבי בשליטת נאט"ו. התוצאה הצפויה תהיה היווצרות מרחב חיכוך ישיר בין צבא רוסיה לבין כוחות נאט"ו, עם סיכון גובר להידרדרות עד כדי סיכון להתפתחות מלחמת עולם שלישית. לפיכך, הבחירה של ארצות הברית ומדינות אירופה היא להימנע מעימות צבאי ישיר, להמשיך בלחץ הסנקציות ובהעברת אמצעי לחימה לצבא

האוקראיני, ולצפות מנגד בצבא הרוסי השוקע בביצה האוקראינית, סובל מאבדות ומתקשה לממש את יעדיו.

הסיוע המערבי לצבא אוקראינה כולל הגשת מודיעין עדכני ולרוב מדויק על מהלכי רוסיה; אספקת מספר רב של טילים נייזים נגד טנקים, כולל טילי Javelin, וטילי Stinger נגד מטוסים, הניתנים להפעלה על ידי צוותי קרב קטנים מפוזרים ועצמאיים; אספקת והפעלת כלי טייס בלתי מאוישים תוקפים מטורקיה ומפולין, להם אפקטיביות מבצעית וסיכון מופחת להסלמה. זאת, לעומת מימוש רעיון שעלה להעביר לאוקראינה מטוסי קרב מפולין או ממדינות אחרות. לפיכך, ארצות הברית ומדינות נאט"ו משפיעות על הלחימה אך בלי להתעמת ישירות עם צבא רוסיה. יש מידה של ציניות בעובדה שהעימות בין הצדדים מתנהל על גבם של האוקראינים, הסופגים אבדות הולכות ונצברות בעוד מתרחשת בריחה המונית של תושבים (מעל 2.5 מיליון עד כה) אל מחוץ לגבולות המדינה, והרס רב נגרם ומתרחב בכל יום נוסף של לחימה.

קושי לעצב 'משחק הסיום'

ארצות הברית מסרבת פומבית לנהל משא ומתן עם רוסיה, אך מאפשרת משא ומתן ברמה הדו-צדדית בין רוסיה לאוקראינה וגם את ניסיונות התיווך, בין היתר את זה שמעורב בו ראש ממשלת ישראל נפתלי בנט. קשה לשער שהמשא ומתן הדו-צדדי יביא להפסקת אש. נשיא רוסיה פוטין יצא למערכה כדי לשנות את כללי המשחק בין המעצמות, להשיב לרוסיה מעמד של מעצמה, ולהשיב את אוקראינה למקומה הטבעי מבחינתו – מדינת חסות רוסית. אך ככל שגוברים הקשיים לקדם את יעד העל הרוסי במאבק עם המערב, וככל שתוכניות המלחמה הרוסיות משתבשות, נראה פוטין מוכן לנהל משא ומתן עם נציגי ההנהגה האוקראינית, הגם שבראיתו היא חסרת לגיטימיות. רוסיה מציגה שורת דרישות מופחתות להפסקת הלחימה והן: הפסקת ההתנגדות הצבאית האוקראינית; הכרה בחצי-האי קרים כשטח רוסי; הכרה ברפובליקות הבדלניות של דונייצק ולוגנסק כמדינות עצמאיות; התחייבות של אוקראינה, מעוגנת בחוקתה, לניטרליות, ואי-הצטרפות לנאט"ו ולאיחוד האירופי; פירוז אוקראינה מכוחות צבא.

מבחינת ארצות הברית, בשלב זה "משחק הסיום" אמור להתבסס על הבנות והסכמות בין רוסיה לאוקראינה, ללא תמורות משמעותיות לרוסיה מהמערב למעט הקלה בסנקציות, אך ללא ויתורים לגבי פריסת כוחות נאט"ו. חשוב לושינגטון להפגין כי בידי נאט"ו היכולת, הנחישות והרצון להגן על כל סנטימטר משטח המדינות החברות בברית, כפי שהתחייב הנשיא ביידן. אולם, עקב היעדר כוונה להעניק לפוטין תמורות מצד ארצות הברית ונאט"ו, הוא נדחף לנהל משא ומתן תוך כדי לחימה על מנת לקדם את יעדיו. לכן הצבא הרוסי ממשיך במאמצים לכתר את עיר הבירה קייב ובתוך כך גם לבצע ניסיונות לפגוע אישית וישירות בנשיא אוקראינה ולודימיר זלנסקי; לנתק את אוקראינה מהיציאה לים השחור; להשתלט השתלטות מוחלטת על המחוזות המזרחיים של אוקראינה שהכריזו על עצמאות שהוכרה על ידי מוסקבה; ולכתוש ערים אוקראיניות ראשיות.

אם לא יהיה די בכך והמערב לא ייענה בחיוב לחלק מתביעותיו של פוטין מהמערב, יש לצפות לעליית מדרגה בתקיפת ערים באוקראינה ובכתישתן, בהשתלטות על תחנות כוח גרעיניות - נוספות על אלה שכבר נתפסו - כדי לנתק את אספקת החשמל במדינה, מה שיגביר את החששות לסכנת דליפתה של קרינה גרעינית; וגם באיומים בממד הנשק הבלתי קונבנציונאלי - כימי וגרעיני. רוסיה כבר הגבירה את דרגת הכוננות של הכוחות הגרעיניים שלה. דוקטרינת הגרעין שלה משנת 2020 קובעת שהיא תשקול שימוש ראשון בנשק גרעיני במצבים של "תוקפנות קונבנציונלית המאיימת על עצם קיומה של המדינה". בשלב זה, רוסיה רחוקה מקריסה (יזכר שאף מעצמה חמושה גרעינית לא התמודדה עד כה עם אפשרות של קריסת משטר עקב לחץ כלכלי ומדיני). זאת הסיבה לכך שנדחו רעיונות שעלו במערב לנסות ולקדם יעד מרחיק לכת של הפלת פוטין מכס הנשיאות.

אתגר זיהוי נקודת ההיפוך

למרות השאיפה של ארצות הברית ובעלות בריתה "להוריד את פוטין על הברכיים", הן נדרשות לבחון את השלכותיה של התמשכות הלחימה בשל הצטברות בלתי מרוסנת של פגיעה באזרחי אוקראינה, וגם על שום הסיכון שזירת המלחמה תתרחב מעבר לגבולות אוקראינה ואף תגלוש לממד בלתי-קונבנציונאלי. המטרה העיקרית שארצות הברית הציבה לעצמה בעת הזו היא גביית הפסד כבד מרוסיה - פוליטי, צבאי וכלכלי - בגין הפלישה לאוקראינה, כדי להרתיע את פוטין מתוקפנות עתידית. עם זאת, ככל שפוטין יספוג מחירים כבדים, הוא יקשיח את תביעותיו ויתקשה עוד יותר להתפשר. התוצאה האפשרית תהיה התמשכות המלחמה, תוך הגברתם של סיכוני ההסלמה למדרגות שאף צד לא חפץ בהן. לפיכך, על ארצות הברית להקדים את נקודת ההיפוך של אובדן השליטה במצב, ואז לקדם הידברות מול רוסיה על מנת להביא לסיום המלחמה ולמנוע את התמשכותה. במסגרת ההסדרה, גם ארצות הברית תידרש לגלות גמישות ואף להתחייב להימנע מצירוף לברית נאט"ו מדינות נוספות, הגובלות ברוסיה. הטרגדיה האנושית המתרחשת באוקראינה היא כואבת. לעם האוקראיני מגיע להיות חופשי, אך על ארצות הברית ונאט"ו לנהל את העימות בתבונה על מנת למנוע הישנות אירועים דומים וגם לבלום את אפשרות הגלישה למלחמת עולם שלישית.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט